

Wyrok z dnia 13 czerwca 2002 r.

III RN 97/01

W stanie prawnym obowiązującym do dnia 30 czerwca 1997 r., umowa pożyczki udzielona ze środków własnych przez podmiot gospodarczy, który nie posiadał wydanego na podstawie przepisów prawa bankowego zezwolenia na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie udzielania pożyczek, miała charakter "usługi finansowej", a następnie "usługi pośrednictwa finansowego" i nie podlegała opłacie skarbowej oraz była zwolniona od podatku od towarów i usług na podstawie art. 3 ust. 1 pkt 5 lit. a ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. o opłacie skarbowej (Dz.U. Nr 4, poz. 23 ze zm.) w związku z art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz.U. Nr 11, poz. 50 ze zm.).

Przewodniczący SSN Andrzej Wasilewski (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Katarzyna Gonera, Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 13 czerwca 2002 r. sprawy ze skarg: 1) P. Towarzystwa Finansowego „S.” w W., 2) Zakładu Chemicznego „A.” w Ł., 3) Bożeny K. na decyzje Izby Skarbowej w W. z dnia 30 września 1997 r. [...], z dnia 28 października 1997 r. [...], z dnia 24 listopada 1997 r. [...] w przedmiocie wymiaru opłaty skarbowej od umów pożyczki, na skutek rewizji nadzwyczajnej Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego [...] od wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 12 lipca 2000 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Naczelnemu Sądowi Administracyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Urząd Skarbowy dla W.-P.: a) dwiema decyzjami z dnia 14 maja 1997 r. określił opłatę skarbową od umowy pożyczki dotyczącej kwoty 6.000.000 zł, a zawartej w dniu 1 czerwca 1994 r. przez P. Towarzystwo Finansowe „S.” Sp. z o.o. w W. z Za-

kładem Chemicznym „A.” w Ł.; decyzje te utrzymała w mocy Izba Skarbowa dwiema decyzjami z dnia 30 września 1997 r.; b) decyzją z dnia 25 czerwca 1997 r. określił opłatę skarbową od umowy pożyczki dotyczącej kwoty 25.000 zł, a zawartej w dniu 3 kwietnia 1995 r. przez P. Towarzystwo Finansowe „S.” Sp. z o.o. w W. z Bożeną K.; decyzję tę utrzymała w mocy Izba Skarbowa decyzją z dnia 28 października 1997 r.; c) decyzją z dnia 16 lipca 1997 r. określił opłatę skarbową od umowy pożyczki dotyczącej kwoty 50.000 zł, a zawartej przez P. Towarzystwo Finansowe „S.” Sp. z o.o. w W. z Tadeuszem G.; decyzję tę utrzymała w mocy Izba Skarbowa decyzją z dnia 24 listopada 1997 r.; d) decyzją z dnia 16 lipca 1997 r. określił opłatę skarbową od umowy pożyczki dotyczącej kwoty 2.700 zł, a zawartej w dniu 29 czerwca 1994 r. przez P. Towarzystwo Finansowe „S.” Sp. z o.o. w W. z Eulalią G.; decyzję tę utrzymała w mocy Izba Skarbowa decyzją z dnia 24 listopada 1997 r. W skargach na powyższe decyzje Izby Skarbowej w W., zarówno pożyczkodawca - P. Towarzystwo Finansowe „S.” Sp. z o.o. w W., jak dwaj pożyczkobiorcy - Zakład Chemiczny „A.” w Ł. oraz Bożena K., zgodnie zarzucili, że decyzje te naruszają art. 3 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. o opłacie skarbowej (Dz.U. Nr 4, poz. 23 ze zm.) oraz art. 2 i art. 7 ust. 1 pkt 1 - pkt 2 ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz.U. Nr 11, poz. 50 ze zm.).

Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 12 lipca 2000 r. [...] oddalił skargi zarówno pożyczkodawcy - P. Towarzystwa Finansowego „S.” Sp. z o.o. w W., jak i pożyczkobiorców - Zakładu Chemicznego „A.” w Ł. oraz Bożeny K. W uzasadnieniu tego wyroku Naczelny Sąd Administracyjny stwierdził, że art. 3 ust. 1 pkt 5 lit. a ustawy o opłacie skarbowej z 1989 r. w latach 1994 i 1995 wyłączał spod działania przepisów tej ustawy wprawdzie także inne umowy objęte zwolnieniem na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 1 i pkt 2 ustawy o podatku od towarów i usług, ale tylko wtedy, kiedy były to inne umowy tego samego rodzaju co umowy sprzedaży, dzierżawy, najmu i podnajmu. Nie można zatem z powołanych przepisów wyprowadzić wniosku, prezentowanego przez skarżących, że każda czynność cywilnoprawna wymieniona w art. 1 ust. 1 pkt 2 ustawy o opłacie skarbowej z 1989 r., objęta równocześnie zakresem przedmiotowym z art. 7 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z 8 stycznia 1993 r. nie podlegała opłacie skarbowej z mocy art. 3 ust. 1 pkt 5 ustawy o opłacie skarbowej z 1989 r. W ocenie Sądu umowa pożyczki nie jest umową tego samego rodzaju co umowa sprzedaży, dzierżawy, najmu. Umowa ta jest natomiast przedmiotem opłaty zgodnie z art. 1 ust. 1 pkt 2 lit. c ustawy o opłacie skarbowej z 1989 r. Równocześnie,

Naczelny Sąd Administracyjny podzielił pogląd prawny wyrażony w uchwale całej Izby Administracyjnej Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 lutego 1997 r. (III ZP 5/97 - OSNAPiUS z 1997 r. nr 14, poz. 246), wedle którego w okresie, jakiego dotyczy rozpoznawana sprawa udzielenia pożyczki, udzielanie i zaciąganie kredytów i pożyczek pieniężnych było czynnością bankową w rozumieniu art. 11 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. - Prawo bankowe (jednolity tekst: Dz.U. z 1992 r. Nr 72, poz. 359 ze zm.), spółki prawa handlowego mogły wykonywać czynności bankowe wyłącznie na podstawie zezwolenia udzielonego przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego w porozumieniu z Ministrem Finansów (art. 11¹ ust. 1 Prawa bankowego). Tymczasem, Spółka „S.”, która w rozpoznawanej sprawie udzieliła pożyczki, czyniła to bez wymaganego zezwolenia Prezesa Narodowego Banku Polskiego i tym samym w stosunku do niej nie mógł mieć zastosowania § 68 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 9 grudnia 1994 r. w sprawie opłaty skarbowej (Dz.U. Nr 136, poz. 705 ze zm.) zwalniającej od opłaty skarbowej pożyczki udzielanej przez podmioty gospodarcze prowadzące działalność w zakresie kredytowania oraz udzielania pożyczek.

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego pismem z dnia 16 maja 2001 r. wniósł rewizję nadzwyczajną od powyższego wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 12 lipca 2000 r. [...], który - jak stwierdzono w rewizji nadzwyczajnej - doręczony został pełnomocnikowi P. Towarzystwa Finansowego „S.” Sp. z o.o. w W. w dniu 16 listopada 2000 r., zarzucając temu wyrokowi rażące naruszenie: po pierwsze - art. 3 ust. 1 pkt 5 lit. a ustawy o opłacie skarbowej z 1989 r. w związku z art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o podatku od towarów i usług oraz poz. 13 załącznika nr 2 do tej ustawy, a także w związku z art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy o podatku od towarów i usług, a to „wobec braku dokonania należytej interpretacji tego zespołu przepisów prawa materialnego, a w szczególności wobec pominięcia w tej interpretacji jednolitego, utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego na tle spraw podobnych”. W opinii rewizji nadzwyczajnej, wedle stanu prawnego obowiązującego do dnia 31 marca 1995 r. powyższe przepisy należało interpretować w ten sposób, że umowa pożyczki była zwolniona od opłaty skarbowej, jeżeli co najmniej jedna ze stron tej umowy jako podatnik VAT świadczyła usługi finansowe w rozumieniu poz. 13 załącznika Nr 2 do ustawy o VAT, przy czym w przypadku pożyczkodawcy nie będącego bankiem, ani podmiotem dysponującym stosownym zezwoleniem Prezesa NBP, jeżeli pożyczka udzielona została ze środków własnych pożyczkodawcy. Po drugie - art. 27 ust. 1

ustawy z dnia 11 maja 1995 r. o Naczelnym Sądzie Administracyjnym (Dz.U. Nr 74, poz. 368 ze zm.) w związku z art. 22 ust. 2 ustawy o NSA oraz art. 328 § 2 KPC w związku z art. 59 ustawy o NSA, a to „wobec braku zawarcia w uzasadnieniu wyroku ustaleń, które by w sposób dostateczny przemawiały za oddaleniem skarg”.

W konsekwencji, w rewizji nadzwyczajnej sformułowany został (na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy o NSA) wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Naczelnemu Sądowi Administracyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Przepis art. 1 pkt 2 lit. c ustawy o opłacie skarbowej z 1989 r. (obowiązującej do dnia 31 grudnia 2000 r., a od dnia 1 stycznia 2001 r. zastąpionej ustawą z dnia 9 września 2000 r. o opłacie skarbowej - Dz.U. Nr 86, poz. 960 ze zm.) stanowił, że opłacie skarbowej podlega również czynność prawna pożyczki. Równocześnie, wydawane na podstawie art. 8 ust. 3 i art. 11 ustawy o opłacie skarbowej z 1989 r. kolejne rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie opłaty skarbowej, pośród licznych (podmiotowych lub podmiotowo-przedmiotowych) zwolnień od opłaty skarbowej, przewidywały między innymi także zwolnienie od opłaty skarbowej z tytułu umowy pożyczki, a w szczególności: a) na podstawie § 67 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 2 października 1991 r., które weszło w życie z dniem 25 października 1991 r. (§ 77 tego rozporządzenia), a następnie także na podstawie § 68 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 26 czerwca 1992 r., które weszło w życie z dniem 24 lipca 1992 r. (§ 78 tego rozporządzenia), od opłaty skarbowej były zwolnione „pożyczki udzielane przez podmioty gospodarcze, w tym również zagraniczne, prowadzące działalność w zakresie kredytowania oraz udzielania pożyczek”; b) natomiast na podstawie § 68 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 9 grudnia 1994 r., które weszło w życie z dniem 1 stycznia 1995 r. (§ 78 tego rozporządzenia) i obowiązywało do dnia 31 grudnia 2000 r., od opłaty skarbowej były zwolnione „pożyczki udzielane przez podmioty gospodarcze, prowadzące działalność w zakresie kredytowania oraz udzielania pożyczek na podstawie przepisów prawa bankowego”, a więc podmioty posiadające zezwolenie Prezesa Narodowego Banku Polskiego na prowadzenie tego rodzaju działalności w ramach tzw. czynności bankowych - zezwolenie takie było wydawane w owym czasie naprzód na podstawie

art. 11 ust. 1 pkt 4 w związku z art. 11¹ ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. - Prawo bankowe (Dz.U. Nr 72, poz. 359 ze zm.), a następnie na podstawie art. 5 ust. 2 pkt 1 w związku z art. 2 obowiązującej od dnia 1 stycznia 1998 r. ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz.U. Nr 140, poz. 939 ze zm.).

Jednakże, stosownie do dyspozycji art. 3 ust. 1 pkt 5 lit. a ustawy o opłacie skarbowej z 1989 r., opłacie tej nie podlegały - poza wymienionymi w tym przepisie umowami zawieranymi przez podatników podatku od towarów i usług - także „inne tego rodzaju umowy”, które pomimo, że co do zasady podlegały przepisom ustawy o podatku od towarów i usług, to jednak na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o podatku od towarów i usług w związku z załącznikiem nr 2 do tej ustawy zostały zwolnione z tego podatku. Pośród tego rodzaju umów, w odniesieniu do których podatnicy podatku od towarów i usług zwolnieni zostali z tego podatku, w poz. 13 załącznika nr 2 do ustawy o podatku od towarów i usług: a) w jego pierwotnej wersji wymienione zostały: „usługi w zakresie finansów i ubezpieczeń, z wyłączeniem działalności polegającej na skupie i sprzedaży walut obcych oraz usług polegających na oddaniu w odpłatne użytkowanie rzeczy”; b) natomiast w wyniku zmiany wprowadzonej obwieszczeniem Ministra Finansów z dnia 31 marca 1995 r., która weszła w życie z dniem 1 kwietnia 1995 r. (Dz.U. Nr 44, poz. 231), wymienione zostały: „usługi pośrednictwa finansowego, z wyłączeniem: 1) pośrednictwa w zakresie ubezpieczeń (ten punkt skreślony został następnie z dniem 1 stycznia 1997 r., na podstawie ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. - Dz.U. Nr 137, poz. 640), 2) usług polegających na oddaniu w odpłatne użytkowanie rzeczy, 3) działalności lombardów, z wyjątkiem usług świadczonych przez banki”.

W tej sytuacji, w celu odpowiedzi na pytanie, czy „umowa pożyczki” zawarta przez podmiot, który wprawdzie nie posiadał zezwolenia Prezesa Narodowego Banku Polskiego na wykonywanie czynności bankowych, ale był podatnikiem podatku od towarów i usług - po pierwsze, przed dniem 1 kwietnia 1995 r., czyli w okresie obowiązywania pierwotnej wersji poz. 13 załącznika nr 2 do ustawy o podatku od towarów i usług, zaliczana była do kategorii „usług w zakresie finansów”; oraz po drugie, po zmianie poz. 13 załącznika nr 2 do ustawy o podatku od towarów i usług, która obowiązuje od dnia 1 kwietnia 1995 r., mogła lub może być zaliczana do kategorii „usług pośrednictwa finansowego” - podlegała zwolnieniu od tego podatku na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o podatku od towarów i usług, a w konsekwencji w ogóle nie podlegała obowiązkowi opłaty skarbowej (art. 3 ust. 1 pkt 5 lit. a ustawy o

opłacie skarbowej z 1989 r.). Konieczne jest nawiązanie w tym kontekście do dyspozycji art. 2 ust. 1 i ust. 4 oraz art. 4 pkt 2 tej ustawy. Otóż, opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług podlega świadczenie na terytorium państwa polskiego usług (art. 2 ust. 1 ustawy o podatku od towarów i usług), niezależnie od tego, czy zostały one wykonane z zachowaniem warunków oraz form określonych przepisami prawa (art. 2 ust. 4 ustawy o podatku od towarów i usług), przez które rozumieć należy w szczególności także „usługi wymienione w klasyfikacjach wydanych na podstawie przepisów ustawy o statystyce państwowej” (art. 4 pkt 2 ustawy o podatku od towarów i usług).

Z kolei, na podstawie art. 12 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 26 lutego 1982 r. o statystyce państwowej (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 40, poz. 221 ze zm., która formalnie obowiązywała do dnia 31 października 1995 r.), została ustalona i zatwierdzona przez Główny Urząd Statystyczny tzw. Klasyfikacja Wyrobów i Usług (wyd. I - GUS z 1994 r.), wedle której usługi udzielania pożyczek przez podmioty gospodarcze nie będące bankami ujęte były w ramach podkategorii KWiU 65.22.10 jako „usługi związane z udzielaniem kredytów pozostałe”.

Następnie, z dniem 1 listopada 1995 r. weszła wprawdzie w życie obowiązująca aktualnie ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz.U. Nr 88, poz. 439 ze zm. - art. 68), na podstawie której Rada Ministrów upoważniona została do określenia w drodze rozporządzenia nowej tzw. Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług - PKWiU (art. 40 ust. 1 i ust. 2 ustawy o statystyce publicznej), jednakże równocześnie w przepisie przejściowym (art. 60 pkt 4 tej ustawy) stanowiła ona wyraźnie, iż dotychczasowa tzw. Klasyfikacja Wyrobów i Usług (KWiU) ma nadal obowiązywać jako standard klasyfikacyjny w rozumieniu art. 40 ust. 1 ustawy o statystyce publicznej. W załączniku do wydanego w wykonaniu tego upoważnienia ustawowego pierwszego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 marca 1997 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług (Dz.U. Nr 42, poz. 264 ze zm.), które weszło w życie dopiero z dniem 1 lipca 1997 r. (§ 3 tego rozporządzenia), w ramach tzw. „Sekcji I - Usługi pośrednictwa finansowego, z wyjątkiem ubezpieczeń i funduszy emerytalno-rentowych”, w Dziale obejmującym „gromadzenie i redystrybucję środków finansowych w sposób inny niż przez udzielanie kredytów” (1.d.), wymienione zostały w szczególności także „usługi udzielania pożyczek świadczone poza systemem bankowym” (pod symbolem: 65.22.10.) oraz „usługi pośrednictwa finansowego, gdzie indziej nie sklasyfikowane” (pod symbolem: 65.23.10.). Jednakże równocześnie § 2

tego rozporządzenia stanowił, że: „W okresie od dnia 1 lipca 1997 r. do dnia 30 czerwca 1999 r. Polska Klasyfikację Wyrobów i Usług (PKWiU) stosuje się równoległe z Systematycznym Wykazem Wyrobów (SWW) oraz Klasyfikacją Wyrobów i Usług (KWiU), o których mowa w art. 61 pkt 3 i 4 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz.U. Nr 88, poz. 439 i z 1996 r. Nr 156, poz. 775)”.

Z powyższego wynika więc, że w okresie do dnia 1 lipca 1997 r., tzn. do dnia wejścia w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 marca 1997 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług, umowy pożyczki zawierane przez podmioty będące podatnikami podatku od towarów i usług, które nie posiadały zezwolenia Prezesa Narodowego Banku Polskiego na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie czynności bankowych, zgodnie z obowiązującą wówczas nadal, a ustaloną i zatwierdzoną przez Główny Urząd Statystyczny tzw. Klasyfikacją Wyrobów i Usług (wyd. I - GUS z 1994 r.), należało zaliczać do podkategorii KWiU 65.22.10 jako „usługi związane z udzielaniem kredytów pozostałe”, co oznaczało, że - na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o podatku od towarów i usług w związku z poz. 13 załącznika nr 2 do tej ustawy - podlegały one w owym czasie zwolnieniu od podatku od towarów i usług, wszelako pod warunkiem, że nie miały one charakteru działalności bankowej, a więc podmioty prowadzące tę działalność udzielały pożyczek ze środków własnych, a nie w drodze gromadzenia i redystrybucji środków finansowych innych podmiotów. *Nota bene*, powyższa interpretacja obowiązującego wówczas porządku prawnego jest w pełni zgodna z utrwaloną w tym zakresie wcześniejszą linią orzecznictwa Sądu Najwyższego (por. w szczególności: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 1999 r., III RN 153/98 - OSNAPiUS z 2000 r. nr 1, poz. 3 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 1999 r., III RN 69/99 - OSNAPiUS z 2000 r. nr 17, poz. 633) oraz uchwałą składu Siedmiu Sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 2 lipca 2001 r. (FPS 3/01 - ONSA z 2002 r. nr 1, poz. 3).

2. Dlatego w rozpoznawanej sprawie należy mieć na uwadze, że wedle stanu prawnego obowiązującego w dacie zawierania przez skarżących przedmiotowych umów (1994 r.) usługi finansowe zaliczane były do usług w rozumieniu art. 4 pkt. 2 ustawy o podatku od towarów i usług, bowiem w obowiązującej wówczas urzędowej Klasyfikacji Wyrobów i Usług ujęto je w podkategorii o symbolu statystycznym KWiU 65.22.10. - „usługi związane z udzielaniem kredytów pozostałe”. Umowa pożyczki, której przedmiotem jest określona suma pieniędzy (art. 720 § 1 KC) i która z istoty swej posiada charakter usługi finansowej, podlegała przy tym zwolnieniu od podatku

od towarów i usług na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 2 ustawy o podatku od towarów i usług w związku z załącznikiem nr 2 poz. 13 do tej ustawy, o ile pożyczka ta została udzielona z własnych środków finansowych pożyczkodawcy. W rewizji nadzwyczajnej trafnie zarzucono, że ta ostatnia okoliczność, istotna dla oceny zgodności z prawem merytorycznego rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie, nie została wyjaśniona w postępowaniu przed Naczelnym Sądem Administracyjnym, a tymczasem ma ona podstawowe znaczenie dla odpowiedzi na pytanie, czy w danym wypadku mogło mieć zastosowanie przedmiotowo-podmiotowe zwolnienie od podatku od towarów i usług, o którym mowa jest w art. 3 ust. 1 pkt. 5 lit. a ustawy o opłacie skarbowej z 1989 r. w związku z art. 7 ust. 1 pkt. 2 ustawy o podatku od towarów i usług oraz załącznikiem nr 2 poz. 13 do tej ustawy (w brzmieniu obowiązującym w chwili zawarcia przedmiotowej umowy).

3. Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Najwyższy na podstawie art. 236 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483) oraz art.393¹³ § 1 KPC w związku art.10 ustawy z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej - Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189 ze zm.) orzekł jak w sentencji.

=====